

A jövő gyermekkorá

Pécs, 2019

A jövő gyermekora

Közös dolgaink, 2017–2018.

Pécs, 2019

A jövő gyermekora
Közös dolgaink, 2017–2018

Szerkesztette:
Erdős Zoltán, Kindl Melinda, Fekete Sándor

ISBN 978-615-00-5119-2

Könyvünk a Creative Commons
Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

Pécs, 2019

Keleti szomszédunk – Ukrajna

Az ukrán politika és a kárpátaljai magyarság¹

Fedinec Csilla – Gönczi Andrea

A híradókban és hírlapokban nap mint nap találkozunk az orosz-ukrán konfliktus fejleményeivel. Kevésbé ismert ugyanakkor, hogy honnan erednek az ellentét a gyökerei, és milyen irányba tarthat a jelenlegi helyzet.

Fedinec Csilla Érdemes kicsit visszanyúlni az időben, hogy mi és miért történik ma Ukrajna és Oroszország között. A Szovjetunió felbomlásával Ukrajna megörökölte a határait; a mai Ukrajna területét ugyanis korábbi államiság hiányában a szovjet időszakban rakták össze. Ezen a megörökölt területen rögtön kirobbant a Krím-félsziget hovatarozásával kapcsolatos konfliktus. Ez az ország egyetlen olyan régiója, ahol nem az ukrán etnikum van többségben, ezért már ekkor felvetődött, hogy a Krím Oroszországhoz fog csatlakozni. Végül egy kompromisszumos megoldás született, a Krím-félsziget autonóm státust kapott. Ez az autonómia valójában nagyon korlátozott, és a Krím alkotmányában sincs lefektetve, hogy pontosan mit is jelent.

Ide tartozik, hogy a terület őslakosságát, a krími tatárokat a II. világháború végén a szovjetek teljes egészében kitelepítették Kazahsztánba és Szibériába. Ők az 1980-as évek végétől kezdtek visszatelepülni a Krím-félszigetre. A helyzetüket nagyban nehezítette, hogy ugyan törvény szólt arról, hogy visszatelepedhetnek, de amíg nincs munkavállalási engedélyük, nem kaphatnak állampolgárságot, viszont nem kaphatnak munkavállalási engedélyt, ameddig nem rendelkeznek állampolgársággal. A krími tatárok így nagyon kényes helyzetbe kerültek: az oroszokat nem szeretik, mert kitelepítették őket, és nem szeretik az ukránokat sem, mert nem rendezik a helyzetüket.

A másik kérdés Ukrajnával kapcsolatban, hogy oroszbarát vagy európai integrációs politikát folytat-e. Az ország 1995 óta az Európa Tanács tagja, azaz gyakorlatilag függetlensége elnyerése óta létezik az európai orientáció, a különbség csak abban tapasztalható, hogy ez mekkora hangsúlyt és nyilvánosságot kap a különböző kormányok és államfők politikájában. 2014-ben amiatt robbant ki konfliktus, hogy bár Ukrajna eljutott odáig, hogy aláírja a társulási szerződést az Európai Unióval, ezután azonban a kabinet bejelentette, hogy nem vesz részt az EU-csúcstalálkozón és nem írja alá a társulási szerződést. Ekkor zavargások törtek ki, mire válaszul 2014 márciusában Oroszország elfoglalta a Krím-félszigetet, áprilisban pedig Ukrajna keleti megyéiben háború tört ki, amely mind a mai napig tart. A harcok intenzitása – ellenétben a magyar közhi-delemmel – azóta sem csökkent, bár az egyre inkább hasonlít egy állóháborúra, egé-

szen a legutóbbi incidensig a Kercsi-öbölben. A halálos áldozatoknak csak a hivatalos száma meghaladja a 10 ezer főt, és ne feledjük, hogy ezen a háborús területen továbbra is emberek élnek – mindez az ország mentális állapotát is súlyosan befolyásolja. A harcok kiterjedtségét jól érzékelteti, hogy a Krím és kelet-ukrajnai megyék egy fél magyarországnyi területet tesznek ki.

A háború nagypolitikai tétje – ahogyan a szíriai háborúé is –, hogy meddig tart az Egyesült Államok és a NATO felségterülete, és hol kezdődik Oroszország érdekszférája. A 2019-ben esedékes ukrán választás arról szól, hogy az ország az Európai Unió és a NATO felé orientálódik, miközben az Eurázsiai Unió is beengedi az „előszobájába”. A távlatok azonban egyáltalán nem látszanak.

A háborús helyzettel és a belpolitikai válsággal függ össze az ukrainai népesség kivándorlása is. Milyen tendenciák figyelhetőek meg?

Fedinec Csilla Először is Ukrajnában megjelent egy belső vándorló népesség: a hivatalos adatok szerint is több mint egymillió ember kényszerült elhagyni az otthonát különböző okok miatt és telepedett le az ország más területein. Emellett egy kifelé irányuló vándorlás is zajlik. Oroszország területén hivatalosan 1 millió, nem hivatalos források szerint pedig több mint 3 millió ukrán állampolgár él (a Krím-félszigetet nem számítva). Egy részük a konfliktus kirobbanása idején éppen Oroszországban dolgozott, és már nem tért vissza a konfliktusterületre, más részük pedig épp a háború elől menekült Oroszországba. Ezeket az embereket Oroszországban kvóta szerint osztották el a megyék között.

Ukrajna lakossága 1993-ban még meghaladta az 53 milliót, ez a szám jelenleg 44 millió, de ebbe beleértik a Krím-félszigetet és a háborús területet is, a tényleges népesség tehát mindössze 40 millió körülire tehető. Hatalmas tragédia, amit megél ez az ország, elsősorban egy politikai játszma eredményeként – de közben ne feledkezzünk meg arról, hogy emberekről van szó, akiknek élniük kell, úgy, hogy nincs munkalehetőség, nyugdíj, egészségügyi ellátás. Ennek ellenére nem a szegénység az igazán szembeötlő, hanem az, hogy hiányoznak az emberek, különösen Kárpátalján: alig látni valakit az utcákon, a buszokon.

A határ menti régiókból – nemcsak Kárpátaljáról – zajló kivándorlásnak különösen nagy lendületet adott a katonai sorozás. A sajtó előszeretettel írt arról, hogy Kárpátalján több behívót küldenek ki, mint más régiókban. Ez nem igaz, ugyanis arról van szó, hogy kvótákat állapítottak meg, hogy az egyes megyékből a lakosság szám arányában hány embert kell behívni a hadseregbe. A központi területeken az emberek nehezebben mozdultak, ott a hatóságok gyorsan megtalálták az előírt mennyiségű embert. A határ menti területeken élők viszont könnyebben el tudták hagyni az országot, így ott sokkal nehezebb volt ugyanazt a mennyiségű embert megtalálni, több behívót kellett kézbesíteni ahhoz, hogy a kiszabott kvótát teljesíteni tudják.

A háborús konfliktus és a drámai népességmozgások természetes módon befolyásolják az ország lakosságának mentális állapotát. Ilyen körülmények között milyen stá-

diumban van az ukrán nemzetépítés? Hogyan értékelhetőek ebben az összefüggésben a magyarságot ért atrocitások?

Gönczi Andrea Nagyon nehéz lehet egy nagy országot birtokló népnek azzal szembe-sülnie, hogy nagyon rövid a történelmi múltja, és – ahogyan ez más kelet-európai népek-nél is történik – ilyenkor kreálni kell maguknak valamilyen történelmi múltat a mai Uk-rajna határait ábrázoló mamutcsonttól egyéb hihetetlen kalandokig.² Szinte törvényszerű ilyen esetekben, hogy valaki mással szemben akarják magukat meghatározni. Az sem véletlen, hogy a konfliktus éppen a Krímen és a keleti területeken bontakozott ki, hiszen itt a legnagyobb az orosz anyanyelvű lakosság aránya. Amikor pedig egy nép-csoportot egyik napról a másikra törvényileg megfosztanak az anyanyelv használatá-nak jogától és lehetőségétől, akkor természetesen konfliktushoz vezet.

Nemzeti színek. Egy építési terület deszkakerítése Kijevben
(Tina Hartung felvétele. Forrás: unsplash.com)

Arról se feledkezzünk meg, hogy a Krím egy véletlennek köszönhetően vált az Ukrán SzSzK részévé. Az ukrán származású Hruscsov a perejaszlavi szerződés 300. évfordu-lója alkalmából jókedvében ajándékozta oda az Ukrán SzSzK-nak ezt a területet. A Szovjetunió-n belül ugyan nem volt jelentősége, hogy melyik tagköztársasághoz tarto-zik, de II. Katalin óta, aki Oroszországhoz csatolta a Krímet, szerves, elszakíthatatlan részét képezte az Orosz Birodalomnak. Az orosz cárok számos palotát építettek, itt nyílt meg Oroszország első botanikus kertje, az országban először a Livadia palotában vezették be az áramot – tehát a Krím története rengeteg szálon fonódik össze az orosz

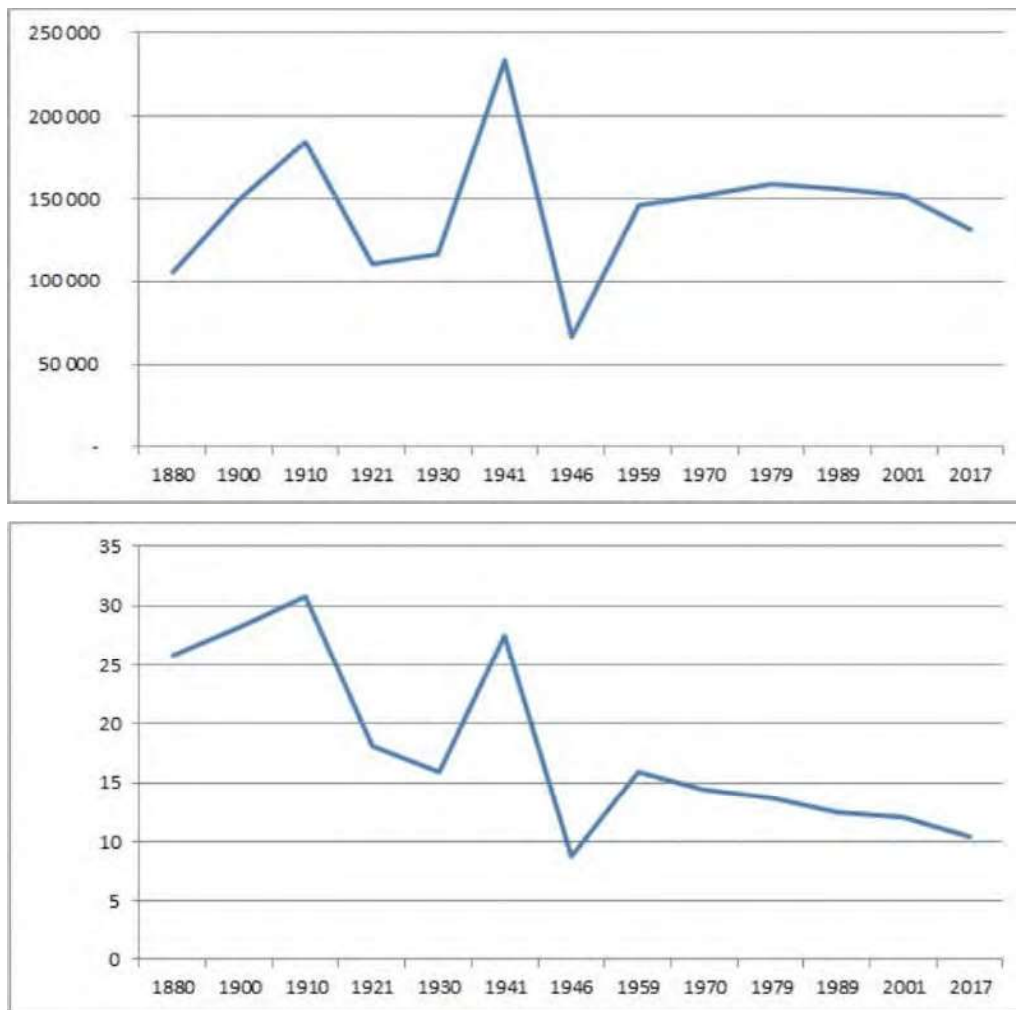
történelemmel és művelődéstörténettel. Ráadásul az ukránok 1991 után nem is tettek különösebb erőfeszítéseket ennek a térségnek a fejlődéséért, az csak hanyatlott.

Ami Kárpátalját illeti, amíg a nyelvhasználat kérdése nem került előtérbe, helyi szinten nem volt igazán lényeges, hogy melyik politikai közösséghez fog tartozni Ukrajna, mert ennél a béke fenntartása mindig is fontosabb volt. Amikor a Délvidéken és a Felvidéken verték a magyarokat, büszkén mondhattam a kárpátaljai helyzetről érdeklődő ismerőseimnek, hogy ilyen szempontból mi vagyunk a legszerencsésebbek, mert Kárpátalján annyi nemzetiség él évszázadok óta, hogy szinte értelmetlen a kérdés, kinek mi az anyanyelve, mi a nemzetisége. A mai helyzet számunkra, és a Kárpátalján maradt rokonaink számára teljesen szokatlan: ami addig természetes volt, az most bűnné vált.

Fedinec Csilla Igaz ugyan, hogy az ukrán államiság története meglehetősen hézagos, legfeljebb államkezdeményekről beszélhetünk, és a független Ukrajna csak 1991 óta létezik, de az nem igaz, hogy az ukrán népnek ne lenne több évszázados, nagyon színes története. De az a fajta nemzetállamiság, amit az ukránok 1991-ben tulajdonképpen örökölt a Szovjetuniótól, új volt a számukra, és a határokon belül élő etnikumokat nagyon nehéz volt összebékíteni. Azt látni kell, hogy ez nem egy „multikulti” ország: nagyon sok náció lakja, de az ukránul és oroszul beszélők összessége meghaladja a lakosság 95%-át, az összes többi etnikum létszáma összesen sem éri el a népesség 5%-át. Ez utóbbiak közül a magyarság a 2001-es népszámlálás és egy tavaly megejtett „árnyéknépszámlálás” szerint 130–135 ezer fő körül mozog (ez az összlakosság 0,3%-át jelenti), míg a krími tatárok kétszer ennyien vannak.

Ráadásul a kevesebb mint 5%-ot kitevő kisebbség jelentős része nem is beszéli az anyanyelvét. Például érdektelen kérdés az, hogy vannak-e lengyel iskolák, mert nincsen lengyel gyermek, aki oda járna; legfeljebb vasárnapi iskolák működnek. Sőt, a krími tatárok orosz anyanyelvűek. A 250 ezer krími tatárnak az ukrán időkben összesen nyolc iskolája volt, és abból is négyet bezártak az oroszok, mert nincs beiratkozó tanuló, annyira kevesen beszélnek már a krími tatár nyelvet. Lényegében csak három olyan nemzetiség „látszik” a térképen, amely nagy arányban beszéli a saját nyelvüket: az oroszok, a románok és a magyarok.

Az irányítja a figyelmet a kisebbségekre, hogy – ami Európában elképzelhetetlen – Ukrajnában államnyelv csak az alkotmány szerint van, a valóságban nem létezik, mert sokan egyáltalán nem beszélnek. A jelenlegi belügyminiszter minden fórumon oroszul nyilatkozik, ukrán szavakat keverve a beszédébe, lévén hogy nem tud ukránul. Ezt a helyzetet szeretné megoldani az ukrán állam, egyetlen törvénnyel kötelezővé téve az ukrán nyelv ismeretét.

A kárpátaljai magyarság látszámának és számarányának alakulása³

Az ukrán–magyar ellentét neuralgikus pontja az oktatási törvény és a kettős állampolgárság megítélése. Egy 2016-ban készült felmérés szerint a kárpátaljai ukránok mindössze 9%-a ítéli el a magyarok kettős állampolgárságát, és ennél is többen vannak, akik ha tehetnék, maguk is felvennék a magyar állampolgárságot.⁴ A mindennapi életben mennyire érezteti hatását a homogenizációra törekvő ukrán politika, mennyire terheli meg a helyi közösségek életét?

Gönczi Andrea A beregszászi főiskola ad otthont annak a felnőttképzési programnak, amelynek keretében magyarul és ukránul beszélő oktatókat küldenek ki Kárpátaljaszerte az ukrán városokba, hogy magyarra tanítsák az ott élő felnőtteket. A gyerekeket pedig az állami iskolarendszerben íratják be magyar nyelvórákra, mert megéri nekik magyarul beszélni. Vagyis, hála Istennek, a mindennapokban, az átlagemberek szintjén ez nem meghatározó, hisz mindig is a politikusok eszköztárába tartozott a nemzetiségek közötti ellentétek szítása.

Fedinec Csilla Ukrajna soha nem ismerte el a többes állampolgárságot, bár törvényileg nem szabályozta ezt a kérdést (a parlament többször is tárgyalta, de törvény soha nem született arról, hogy mit kezdjenek vele és hogyan szankcionálják). Most már bárhol is szabályozzák a kettős állampolgárságot, mindig számolni kell avval a kérdéssel, hogy mi legyen azokkal a krími lakosokkal, akik nem önként mondtak le az ukrán állampolgárságukról, illetve szereztek orosz állampolgárságot.

Miközben azt mondjuk, hogy az ukrán állam milyen szörnyű lépéseket tesz, abba is gondoljunk bele, hogy a túléléséért küzd. Ugyanazt a nemzetépítési folyamatot, amit a nyugat-európai nagy birodalmak cseppet sem kíméletes módon véghezvittek, az ukránok sem feltétlenül tudják alkotmányos keretek között megvalósítani. Ennek a következménye például az oktatási törvény, amivel látható módon az Európai Unió szervei sem tudnak és nem is akarnak mit kezdeni.

Gönczi Andrea Annyival szeretném ezt kiegészíteni, hogy a nemzetépítés következtetésével kapcsolatban kérdéseket vet fel, hogy egy egyszerű közhivatalnokot üldöznek, miután kiderült a kettős állampolgársága, míg a kormány miniszterei több állampolgársággal is rendelkeznek.

Fedinec Csilla A kettős állampolgárság kérdése valóban aggályos, különösen mivel a 2013–2014-es időszak óta az ukrán kormányzatban is megjelentek külföldiek, valamint a kormány közelében feltűnt a Grúziában megbukott Szaakasvili. Az egészségügyi miniszter asszony amerikai állampolgár, de ő csak megbízott miniszter; arra a kérdésre soha nem ad választ, hogy miért csak megbízott miniszter, de nyilvánvaló, hogy nem akar lemondani az amerikai állampolgárságáról. (Egyébként a szabályozás minden olyan országban, amely megengedi a többes állampolgárságot, azaz Magyarországon is hasonló: szabadon lehet több állampolgárságom is, de ez azzal jár, hogy bizonyos pozíciókat nem tölthetek be.)

Egy 2017-ben készült felmérés szerint 2001 óta a magyarság 13%-a eltűnt Kárpátaljáról,⁵ és a továbbra is ott élő magyaroknak sem kedvezőek a demográfiai jellemzői. Milyen kilátásaik lehetnek a kárpátaljai magyaroknak, akár kulturális hagyományaik őrzése, akár a többségi társadalomban való érvényesülés tekintetében?

Gönczi Andrea Én ezt a kérdést végtelenül negatív színben látom, nagyon reménytelennek tartom a helyzetüket. A lakosság egyrészt elmenekül a katonai behívók miatt. Az én szülőfalumban, Verbőcön rengeteg ház eladó, mert a lakóik elköltöznek – és még örülnünk kell, hogyha Magyarországra költöznek és nem nyugatabbra, hiszen akik egyszer belekóstoltak a nyugati életbe, már nem fognak visszatérni keletre.

Másrészt a helyi magyarság éppen az érvényesülési lehetőségek hiánya miatt hagyja el az országot. Aki Ukrajnában diplomázni szeretne, bármelyik szakra is felvételizik – akár a Beregszászi Főiskola magyar szakára –, annak először emelt szintű érettségi vizsgát kell tennie ukrán nyelvből. Az érettségien pedig nem tesznek különbséget aközött, hogy valaki idegen nyelvként tanulja az ukránt, vagy ez az anyanyelve. Ukrajnában az ukrán csak anyanyelv lehet, idegen nyelvként nem oktatják. Így fordulhat elő az

az anomália, hogy egy kárpátaljai magyar gyerek megnyeri az országos angol nyelvi versenyt, de megbukik az ukrán emelt szintű érettségiben, hiszen nem megfelelő módszerekkel tanítják őt az ukrán nyelvre. Így ezek elől a fiatalok elvesztik az esélyt, hogy felvételt nyerjenek egy felsőoktatási intézménybe; akiben eléggé ambíciózus, vagy a szülei elég tehetősek, az kénytelen elhagyni Kárpátalját. Én ezért senkit nem is tudok elítélni, hiszen én is itt vagyok; mindenkinek csak ez az egy élete van.

Ha az Egán Ede Gazdaságfejlesztési Programra gondolunk,⁶ az egy végtelenül dicséretre méltó gesztus a magyar kormánytól, de komoly hátulütői is vannak. Azoknak az embereknek, akik elnyerik a pályázati támogatásokat, ki kell váltaniuk a vállalkozói engedélyt, és komoly adókat kell fizetniük az ukrán államnak. Azaz lassanként „viszsaadják” az ukrán államnak azt, amit a magyar államtól támogatásként kaptak.

Fedinec Csilla Azt én nem tartom ördögtől valónak, hogy egy államnyelvet tudni kell, hiszen ha nem beszélem az államnyelvet, az nem az államnak fáj, hanem nekem. A problémát abban látom, hogy ezzel kapcsolatosan rendre politikai, és nem oktatás-módszertani viták folynak.

A magyar lakosság földrajzi elhelyezkedése is magyarázza, hogy hogyan állhatott elő az a helyzet, hogy döntő részük egyáltalán nem beszéli az államnyelvet. A magyarok több mint 60%-a faluhelyen él, ahol nem találkozunk az államnyelvvvel mint nyelvi közeggel.

A földrajzi mellett természetesen történelmi oka is van annak, hogy a szomszédos államok közül Kárpátalján a legalacsonyabb az államnyelv ismerete. Az összes többi országban az államnyelv hosszabb időn át ugyanaz volt, Kárpátalja viszont több alkalommal került más-más országhoz, így minden nemzedéknek új államnyelvet kellett volna megtanulnia.

A már említett 2016-os felmérés mutatta ki, hogy a Kárpátalján élő magyarok 39%-a nem általánosan magyarként, hanem kárpátaljai magyarként, 19%-a pedig kárpátaljaként határozza meg magát. Ez utóbbi kategória az ukránok körében még magasabb arányban jelenik meg.⁷ Értelmezhetjük ezt úgy, hogy kialakulóban vagy erősödőben van egy sajátos kárpátaljai regionális identitás?

Fedinec Csilla Ez nem kárpátaljai sajátosság, hanem egész Ukrajnára jellemző: a történetileg kialakult régiók egységtudata mind a mai napig létezik, a lakosság különböző csoportjai a regionális kötődést tartják elsődlegesnek.

Ez az elkülönülés a térképre vetítve is látszik. Nyugaton európai típusú településhálózatot találunk, falvakkal és városokkal. Mivel Kárpátalján nincsenek elkerülő utak, minden egyes településre be kell hajtani, a lassú haladás miatt végtelen nagyoknak tűnik ez a térség. Ahogy kelet felé haladunk, ez a fajta térérzet átalakul. A galíciai és bukovinai településeken építészeti nyomot hagyott a Rzeczpospolita és a Habsburg Birodalom időszaka, ezért ez a térség teljesen más képet mutat, mint Kárpátalja, és itt a településhálózat is szellősebb. Ahogy a központ és kelet felé tovább haladunk, a nagy sztyeppe vidéken még inkább ritkul a településhálózat és a keleti területeken már

nincs más, csak a nagy városok és egy-két falu. A háború Donyeck és Luhanszk megyét érinti, Donyeck és Luhanszk város lakossága az agglomerációval együtt – a konfliktus előtti, 2013-as adat szerint – ötmillió ember: fél magyarországnyi ember lakik egy fél magyarországnyi terület két városában.

Kijev (Denis Rodionenko felvétele. Forrás: unsplash.com)

A sokféle identitás-mintázat egyidejűségére és a nyelvi kérdésre visszatérve, ugyanez a probléma kárpátjai viszonylatban, de a sajátos helyzetben lévő ruszinok esetében más aspektusokra is ráirányítja a figyelmet.

Fedinec Csilla Ukrajnában nagyon nagy a szórás abban a tekintetben, hogy az anyanyelv és az etnikum nem feltétlenül van fedésben egymással. Ez a sokféle átmeneti identitás legkülönbözőbb változatait hozza létre, nem is beszélve a kevert, pidgin nyelvekről és a dialektusokról, melyek közé a ruszin nyelv is tartozik. A vita lényege az ő esetükben, hogy önálló etnikumról van-e szó, vagy a ruszin csak egy tájszólása-e az ukrán nyelvnek. Ennek a kérdésnek elsősorban politikai tétje van: az ukrán állam álláspontja szerint nem engedhető meg, hogy az amúgy sem teljesen egységes nemzetállamban még további csoportok létezését is elismerje. A 2012-es ukrán nyelvtörvény érdekes módon biztosította a ruszin regionális nyelvi státuszát – ez a törvény viszont ma már nincs érvényben, így a ruszin regionális nyelvi státuszát is eltörölték. Mindent felülír tehát az ukrán államnyelv elsődlegessége, amiről úgy gondolják, hogy ez lehet a legfőbb nemzeti kohéziós erő.

A kérdésnek nagy múltja van. A történeti munkákban azt szokták vizsgálni, hogy mikor melyik etnikumot, nyelvet ismerik el hivatalosnak, míg a nyelvészeti munkák az egyes nyelvek grammatikai jellemzőit elemzik. Csernicskó István nyelvészrel közösen összevetettük a különböző politikai folyamatokat, törvényeket és a ruszin nyelv fejlődését a korabeli újságok és tankönyvek alapján.⁸

A kutatásból az derült ki, hogy a dualizmus korában létezett egyfajta ruszin nyelv, s ekkor a Kárpátok mindkét oldalán élő népességet ruszinoknak nevezték. Ugyanekkor Galícia területén újtúra indult az az ún. nemzeti mozgalom, amely felvetette az önálló államiság gondolatát. Ennek képviselői kezdték el ukránoknak nevezni magukat, s ők kezdtek arra törekedni, hogy (18. századi kezdetekre építve) egy népnyelvhez közeledjen, de az orosztól eltérő nyelvváltozatot standardizáljanak.

Az I. világháborút követően a mai ukrán területek Lengyelországhoz és a Szovjetunióhoz, Kárpátalja pedig Csehszlovákiához került. Az 1930-as években a Lengyelországból politikai okokból elmenekült ukránok elindítottak egy önálló politikai mozgalmat. Amikor 1938 őszén Bródy András vezetésével Csehszlovákián belül megalakult az autonóm Kárpátalja első kormánya, még azt a ruszin irányvonalat képviselték, amely szerint a jövőjüket a Magyar Királyságban látták. Bródyt nagyon gyorsan eltávolították, és a következő kabinet már a galíciai, az önálló ukrán államiságot hirdető irányvonalat támogatta. A csehszlovák időszakban az újságok és az iskolai tankönyvek nyelve kicsit közelebb állt az ukránhoz, mint az oroszhoz, de jól láthatóan elkülönült mindkettőtől.

A magyar időszakban még csak nem is ruszinoknak nevezték a ruszinokat; egy zárt miniszterelnökségi ülésen született döntés alapján a magyarorosz lett a hivatalos elnevezés (azt ugyanis a több tízmilliós ukrán népesség közelsége miatt politikailag érzékenynek tartották, hogy a népnév által a kárpátaljai szlávokat az ukránokkal azonosítsák). Az első ruszin tankönyvet, amely még hasonlított a dualizmus és csehszlovák kori tényleges helyi népnyelvre, nagyon gyorsan kivonták a forgalomból, az utána bevezetett ruszin tankönyv pedig szinte orosz nyelvű volt, és a Kárpátaljai Tudományos Társaság kiadványai is gyakorlatilag orosz nyelven jelentek meg. A gyerekeket gyakorlatilag orosz nyelvre tanították, azért, hogy a ruszinság ne közeledjen az önálló államiságban gondolkodó ukrán politikához.

A szovjet időszakban nem volt hivatalos államnyelv, viszont a népek közötti érintkezés nyelvének tekintették az orosz. Az oktatásban az orosz volt a kötelező nyelv, míg a köztársaságok nyelvét nem kellett tanulni. A ruszin nyelv az orosz „árnyékában”, mivel nagyon különbözött attól, élt és virágzott mint a helyi beszéd nyelve, annak ellenére is, hogy hivatalos státuszt nem nyert el. Ebben hozott változást Ukrajna, az ukránosítás politikájával. Mivel az ukrán nyelv a ruszinhoz sokkal közelebb áll, az államnyelv gyakorlatilag felszívja a ruszint.

Véleményem szerint nem állja meg a helyét az a régi gondolat, hogy „nyelvében él a nemzet”, hiszen ha összevetjük az elméleti szakirodalmat és a gyakorlatot, azt láthatjuk, hogy ahhoz, hogy egy etnikum önálló entitásnak tekintse magát, nem feltétlenül

szükséges önálló nyelvvel rendelkeznie. Ehhez a sajátos történelmi és kulturális hagyományai is elegendőek lehetnek.

Gönczi Andrea A ruszinok a keleti szlávok legnyugatibb csoportjába tartoznak, nyelvészetileg, néprajzilag és genetikailag megegyeznek a Kárpátok túlsó oldalán, Galíciában és Bukovinában élő szláv néppel, amelyet szintén ruszinnak neveztek. Hogy megkülönböztessék magukat, a Magyarországon élő ruszinokat nevezték magyaroroszoknak, uhro-ruszinnak, kisorosznak, sőt hazai oroszoknak is. A nép körében elterjedt volt a ruszin, illetve rusznyák elnevezés, a köznyelv pedig a latinból átvett rutén megjelölést használta. A 20. század elején az erősödő asszimilációs törekvések hatására feltűnt egy újabb elnevezés, a görög katolikus magyar, mivel a ruszinok döntően ennek a hitnek voltak a követői.

Egyes vélemények szerint azonban a ruszinokat nem tekinthetjük önálló nemzetiségnek, mivel sem nyelvileg sem néprajzilag nem mutatnak olyan sajátosságokat, amelyek ezt alátámaszthatnák. Eszerint a (valóban nem egységes) ruszin nyelv csak az ukrán egyik változata. Figyelembe kell azonban venni, hogy a ruszinok önmagukat mindig önálló népnek tekintették, és vallásuk is megkülönböztette őket a pravoszláv ukránoktól. Jelentős részük gondolkodásmódját ráadásul mindmáig erős ukránellenesség hatja át, így a nyelvészeti érvek ellenére el kell fogadnunk, hogy amennyiben szerintük létezik a ruszin nemzet, akkor azt mi sem vonhatjuk kétségbe.

2018. 12. 17.

1. A szöveg a 2018. december 17-én Pécsen, a Pannon Magyar Házban, a Határokon Túli Magyar-ságerért Alapítvánnyal közösen szervezett pódiumbeszélgetés anyagának szerkesztett változata.
2. A Mezsirics falunál előkerült, Kr.e. 15. századra datált mamutagyar karcolt mintáiról feltételezik, hogy ez Ukrajna területének első „térképes” ábrázolása. A lelet a földrajz tankönyvekbe is bekerült. Bojko, V. M. – Gyiticsuk, I. L. – Zasztavecka, L. B.: *Földrajz. Tankönyv az általános oktatási rendszerű oktatási tanintézmények 8. osztálya számára*. Bukrek, Csernyivci, 2016. 17. [[https://kmsz.com.ua/tankonyvek/8-oszt/Foldrajz%20\(Bojko%20V.%20M.,%202016\).pdf](https://kmsz.com.ua/tankonyvek/8-oszt/Foldrajz%20(Bojko%20V.%20M.,%202016).pdf)] (2018.12.17.)
3. Forrás: Molnár József – Molnár D. István: *Kárpátalja népe és magyarsága a népességi és népmozgalmi adatok tükrében*. Poliprint, Beregszász, 2005. [http://konyvbirodalom.at.ua/term_tud/Molnar_Jozsef_-_Karpatalja_nepessege.pdf] (2018.12.17.); *Summa 2017. A kárpátaljai magyarság demográfiai felmérése*. Nemzetpolitikai Kutatóintézet, [2017.] [http://bgazrt.hu/npki/kutatasok/summa_2017/] (2018.12.17.)
4. *Tandem 2016. Kárpátaljai szociológiai felmérés*. Nemzetpolitikai Kutatóintézet, [2016.] 17. [http://bgazrt.hu/npki/kutatasok_en/tandem_2016_en/] (2018.12.17.)
5. *Summa 2017*. i.m.

6. <https://www.eganedo.com/> (2018.12.17.)

7. *Tandem* 2016. i.m. 12.

8. Csernicskó István – Fedinec Csilla: A mai Kárpátalja területének történeti-nyelvi viszonyai a 19–20. század fordulóján, kitekintéssel a mára. In: „*Indivisibiliter ac inseparabiliter*” – „*Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul*”. *A kiegyezés 150. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásai*. Szerk.: Szakál Imre. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2018. 141–182. [http://real.mtak.hu/88591/1/141_PDFsam_DUALIZMUS-KONF-KOTET-2018.pdf] (2018.12.17.)